

rodnej hrdosti pri formovaní moderného spoločstva, rozhodne však odmieta úzkoprsosť výlučne nacionálneho pohľadu na skutočnosť, ktorý popiera existenčné práva iných.

Hanus si uvedomuje, že kultúrnosť ako stavbu duchovného človeka možno vybudovať iba na zdravej prírode (teda prirodzenosti) ľudskej. Príroda ako prirodzené vonkajšie prostredie človeka predstavuje východisko kultúrneho pôsobenia človeka. Kultúrnosť organicky vyrastá z prírody a je jej zušľacht'ovaním a dvíhaním. Poslaním kultúrneho človeka je zjemňovať surovosť v myslení, reči a chovaní, Okrem toho by sa mal snažiť vzbudiť zmysel pre formu, silu a dôstojnosť, ktorá v ňom väzí práve "preto viac oproti prírode" – hovorí Hanus. V súvislosti s týmito snahami by sa mal kultúrny človek usilovať odstrániť tienisté stránky svojej prirodzenosti, medzi ktoré patrí najmä žiarlivosť, "kniežatstvo temnôt", a lenivosť, ktorej zotrvačnosť opantáva myseľ a údy. Lenivosť vzbudzuje spokojnosť s existujúcim stavom vecí, je teda pravým opakom snaživosti, a teda "hlavným princípom nekultúrnosti."

Autor ďalej analyzuje v jednotlivých kapitolách také fenomény duchovnej "stavby" človeka, akými sú zbožnosť, dobrotá, kamarátstvo a priateľstvo, pričom kamarátstvo definuje ako spoločenstvo v neosobnej, nadosobnej a objektívnej sfére, v ktorom napriek tomu, že sa na ňom zúčastňujem celým svojím duchom, predsa to nie som ja. Priateľstvo pokladá Hanus za oveľa vyšší stupeň vzťahu medzi dvoma ľuďmi, ktoré býva veľmi zriedkavým javom, pretože je ho schopných iba veľmi málo ľudí. Skutočné priateľstvo definuje ako "spoločenstvo duší – nielen diela, ideálov, osudu, teda objektívneho, vonkajšieho. Ale blízkosť toho vnútorného, najosobnejšieho" (s. 135). V záverečnej kapitole *Životné kráče* dospieva Hanus k poznaniu, že stavba kultúrnosti zvnútra si vytvára život vo všetkých vzťahoch a "kultúrny človek kotví v duchu a všetky jeho vzťahy majú duchovný základ" (s. 140).

V súvislosti so všeobecnou kultúrnou a duchovnou devastáciou, ktorá nás postihla v uplynulých štyroch desaťročiach, treba nové vydanie Hanusovej *Rozpravy o kultúrnosti* privítať ako cenný príspevok k znovuoživeniu záujmu o problémy kultúry, kultúrnosti a duchovnosti. Takmer pol storočia, ktoré uplynulo od prvého vydania tohto diela, nič neubralo na jeho aktuálnosti a platnosti jednotlivých záverov v podmienkach súčasného vývoja.

František Fundárek

O ZMYSE VEĽKEJ A MALEJ DEJINNOSTI

Veľké a malé dejiny Milana Šimečku. Bratislava, Nadácia Milana Šimečku 1992, 90 s.

"Celý život jsem byl upjat k jedné jasné hvězdě jménem svoboda."

M. Šimečka

Začiatkom júna t. r. Nadácia Milana Šimečku v spolupráci s Filozofickým ústavom SAV vydala publikáciu, ktorá okrem materiálov sympózia, ktoré sa konalo 20. septembra 1991 pri príležitosti prvého výročia úmrtia Milana Šimečku v bratislavskom Filmovom klube, zahŕňa príspevky účastníkov spomienkového večera aj úvodné slovo J. Špitzeru k vernisáži výstavy venovanej životu a dielu M. Šimečku.

Nás zaujíma predovšetkým teoretická reflexia Šimečkovej mnohohrstevnatej tvorby, prvý pokus o vecnú, hoci zatiaľ ešte parciálnu analýzu autorovho prínosu do moderných dejín česko-slovenského humanistického myslenia. Globálne tento prínos pregnantne vystihol J. Špitzer, keď povedal, že Šimečkovo dielo je "myšlienkovým a citovým dejepisom časti ge-

nerácie, výrazom takmer polstoročného striedania ilúzií a sklamaní, slepých uličiek a nádejí, o nás v dejinách a o dejinách v nás" (s. 7). Je to zároveň dielo, v ktorom sa múdrosť vedca a mysliteľa organicky snúbila s vnímavosťou a citlivosťou básnika. Iste nie náhodou sa na stránkach knihy Šimečkovo brilantné myslenie charakterizuje ako svojrázny lyrický filozofický princíp.

Kľúčovým príspevkom nepochybne je Prečanova zovrubná analýza veľkých a malých dejín Milana Šimečku, ktoré sa navzájom prelínajú a sú podľa vlastných Šimečkových slov spojením diania vo svete s dianím vnútri ľudskej bytosti a v jej najbližšom okolí. V. Prečan reflektuje Šimečkovu intelektuálnu tvorbu v úzkom kontexte s jeho životnou cestou, ktorá bola výslednicou ľudského a politického dozrievania, vedomej a zodpovednej voľby občianskych i osobnostných postojov, hľadania zmysluplnej existencie, hlboké a kritickéj sebareflexie, zásadného existenciálneho rozhodnutia, že nebude "nahou ľudskou bytosťou, ktorá nemá nič, len samého seba a svoje úzkosti o zvyšok života a život svojich blízkych" (s. 28). Štúdiá vystihuje dramaticzmus ľudského oblúka, ktorý vyznačuje Šimečkovu cestu.

Autor upozorňuje najmä na tematické okruhy, ktoré boli v popredí Šimečkovho záujmu v posledných šiestich rokoch pred novembrovou revolúciou: 1. pohyby v sfére vládnucej moci (v tomto zmysle prioritne vývoj v ZSSR); 2. česko-slovenská súčasnosť ("česko-slovenská cesta k slobode"); 3. nezávislá česká a slovenská literatúra sedemdesiatych a osemdesiatych rokov. Vo vtedajšom spoločenstvu strachu práve túto literatúru pokladal Šimečka za "zázrak zrodu slobodnej kultúry, ktorá začínala obyčajným preklepovým papierom, starými písacími strojmi a ... vierou, že to na niečo je, že to má zmysel a že je to účinná zbraň proti ľži, útlaku a hlúposti" (s. 30). Všetky tieto témy spája myšlienka neustálej rozporuplnej oscilácie človeka medzi veľkými a malými dejinami.

V. Prečan osobitne vyzdvihuje Šimečkovo historické myslenie a vnímanie skutočnosti, jeho historický prístup k analýze spoločenských javov, osudov národov i jednotlivcov. Prezentuje Šimečku ako jedinečného vykladača našej epochy, ako jej hlbavého analytika a kritika, demaskujúceho veľké dejiny, ale aj malé osobné dejiny človeka. Za neodmysliteľnú vrstvu Šimečkovho diela považuje Šimečkovu skutočnosť a skutočnosť Šimečku.

Ďalší pozoruhodný príspevok, ktorého autorom je literárny vedec P. Zajac, upriamuje pozornosť na estetickú ako životný princíp a spôsob ľudskej existencie u Milana Šimečku. Ukazuje, ako do jeho filozofického sveta-už od začiatku "vtrháva" prirodzený svet, rovnako ako sa samozrejmom súčasťou životného sveta stáva preňho uvažovanie, rozjímanie, reflektovanie. Hovorí o silných prvkoch literárnosti ako výrazu zážitkovosti, o Šimečkovom vzťahu k slovu (najmä k písanému), "ktoré nadobúda v tejto krajnej životnej situácii priam mýtickú podobu toho, čo možno z človeka štátom určeného, na zabudnutie' uchovať, čím možno pretrvať" (s. 42).

P. Zajac priradzuje M. Šimečku k filozofom ľudskej existencie. Meritórne pertraktuje najmä jeho chápanie skutočnosti (zásadná dialogickosť a individuovanosť sveta, prítomnostný princíp ľudského života, akt tvorby, tvorivosti), v ktorom sa základnými pojmami stávajú sloboda a zodpovednosť. Upozorňuje na Šimečkov prechod v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch od epistemologického poznania k existenciálnemu nazeraniu a prežívaniu skutočnosti, čo sa prejavilo o. i. aj vo voľbe literárnych žánrov (esej, meditatívny fejtón, list, denník). "Vo svete Šimečkových textov prestáva platiť len 'veľká dejinnosť' ľudského života ako východiska, z ktorého vyviera, rodí sa a utvára veľká dejinnosť" (s. 45). Kľúčom k Šimečkovmu estetickému chápaniu skutočnosti je podľa autora pojem prítomnosti, ktorá znamená pre Šimečku plné prežívanie za akýchkoľvek životných okolností, znamená nevzdať sa ani v minimalizovaných životných podmienkach.

Stredobodom príspevku J. Uhera je Šimečkova kritika utopizmu v jeho raných prácach *Sociálne utópie a utopisti* (1963) a *Kríza utopizmu* (1967). Tieto publikácie, analyzujúce vývoj, kontinuitu a vyústenia utopických názorov v súdobom marxizme, znamenali v našich pome-

roch v šesťdesiatych rokoch odvážny tvorivý čin. J. Uher vydáva pôsobivé svedectvo o zrode a význame týchto prác v kontexte neskorších Šimečkových aktivít a zároveň ich sprítomňuje dnešnému čitateľovi. Zdôrazňuje, že "nijaký iný bádateľ v dejinách slovenskej a českej filozofie neprebádal a nedomyšlel známe sociálne utópie a ich dôsledky tak dôsledne ako Milan Šimečka" (s. 51). Veľmi správne pritom dôvodí, že predmetom Šimečkovho záujmu neboli ani tak samotné utópie, ako skôr "typ myslenia", ktorý je im vlastný, t.j. utopizmus.

Záverčná štúdia J. Strinku je venovaná rozboru Šimečkových názorov na systémové zmeny po novembrovej revolúcii 1989 a na etiku týchto zmien. V Šimečkovej sociálnej filozofii autor osobitne vyzdvihuje historický optimizmus, ktorý bol hlboko zakotvený v jeho myslení, v humanistickej viere v človeka a v zmysluplnosť jeho bytia i jeho dejín. Priekopnícky sa zamýšľa nad Šimečkovou krátkou ponovembrovou činnosťou, usiluje sa vysvetliť jeho prekvapujúcu zdržanlivosť pri vyjadrovaní sa k otázkam formovania nového spoločenského systému a k dramatickým napätiam, ktoré tento proces sprevádzajú. Poukazuje na mravné a noetické dôvody tohto Šimečkovho postoja k novej, posttotalitnej skutočnosti. A napokon sa dotýka aj neuralgickej témy, a to otázky vzťahov medzi českým a slovenským národom, ako to videl a bolestne prežíval M. Šimečka v poslednom roku svojho života.

K dokresleniu ľudského profilu Milana Šimečku význačnou mierou prispievajú aj hlavní aktéri spomienkového večera I. Hoffman, E. Kantůrková, I. Kadlečík, J. Šiklová, J. Hanzelka, M. Zikmund, J. Jablonický a G. Turner, a tak dávajú do rúk bádateľom česko-slovenskej nezávislej literatúry nenahraditeľný autentický materiál.

Publikácia jednoznačne dokazuje potrebu systematicky poznávať Šimečkovu dielo, rozvíjať a uplatňovať jeho myšlienky pre ich stálu aktuálnosť aj pre príznačný nekonfrontačný spôsob polemiky s odporcami, ustavičné nabádanie k tolerancii, porozumeniu a vzájomnej úcte, brojenie proti malichernosti a nevraživosti. Pre opakovane vyslovovanú myšlienku, že dobrý je každý výklad sveta, ktorý nereprodukuje strach a ktorý by mohol viesť k láskavosti. Šimečkovu dielo sa stalo integrálnou súčasťou intelektuálneho hnutia v Európe i vo svete (popri V. Havlovi je najprekladanejším česko-slovenským autorom) v poslednej tretine nášho storočia, usilujúceho sa o renesanciu humanizmu a slobody proti vláde násilia. Lebo ak v rokoch normalizácie u nás inštitucionálne posvätené filozofické bádanie trpelo značnou vprázdnenosťou a stratou skutočnosti, o to väčšmi sa jej kriticky zmocňovala nezávislá (samizdatová či exilová) tvorba, kde práve Šimečkovu meno bolo najznámejšie a najuznávanejšie.

Raisa Kopsová

DISKUSIA O PROBLÉMOCH FILOZOFIE JAZYKA A MYSLE

E. LEPORE - R. VANGULICK: John Searle and His Critics (J. Searle a jeho kritici). Cambridge 1991, 405 s.

Vyššie tridsaťročné úsilie J. Searla o rozpracovanie teórie jazyka a mysle sa premietlo do svojrázneho prístupu k intencionalite zahŕňajúcej mentálne stavy a lingvistické správanie zároveň. Svedectvom širokého ohlasu na Searlovu teóriu rečových aktov a teóriu intencionality je aj práca zostavená zo súboru dvadsiatich príspevkov filozofov, psychológov a neurovedcov. Autori vychádzajú vo svojich príspevkoch z dvoch hlavných Searlových prác *Speech Acts* (1969) a *Intentionality* (1983) s dôrazom na nasledovné problémy: vzťah významu, rečových aktov a komunikácie, problém vzťahu myseľ-telo, intencionalita vnímania, status "pozadia"